

ABDULRAZAK GURNAH • **Hacılar Yolu**

Pilgrims Way

© 1988 Abdulrazak Gurnah

Bu kitabın yayın hakları Rogers, Coleridge and White Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 3177 • Dünya Edebiyatı 298

ISBN-13: 978-975-05-3333-4

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Necdet Dümelli

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Emmanuel Ekong Ekefrey, “Doğayı Kandıramazsın”, 1997

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ABDULRAZAK GURNAH

Hacılar Yolu

Pilgrims Way

ÇEVİREN
Mehmet Deniz Öcal

MURAT BELGE'NİN ÖNSÖZÜYLE

ABDULRAZAK GURNAH 1948'de Doğu Afrika kıyısındaki Zanzibar'da doğdu. Anadili, Afrika'da seksen milyon kişinin konuştuğu Svahili'dir. İlköğrenimini İngiliz okullarında tamamladı, çocukluğunda gittiği Kuran kursunda Arapça öğrendi. Gençliğinde Zanzibar Ayaklanması'na (1964) ve sonrasında kurulan sosyalist rejimin çalkantılı yıllarına tanıklık etti. 1968'de İngiltere'ye gitti. Yükseköğrenimini Kent Üniversitesi'nde tamamladı. Doktora tezinde (1982) kolonyal söylemin Doğu Afrika, Karayip ve Hindistan edebiyatındaki izdüşümlerini analiz etti. İhtisasını postkolonyal edebiyat alanında yaptı. Halihazırda Kent Üniversitesi'nde emeritus profesör olarak İngiliz edebiyatı ve postkolonyal edebiyat dersleri veriyor. İlk romanı *Memory of Departure*'da (Ayrılışın Hatası, 1987) Afrika'da geçen gençlik yıllarının ardından ülkeyi terk eden Hassan karakterinin hafızasında yer etmiş Afrika imgesini postkolonyal dönemin kimlik sorunları ışığında inceledi. İkinci romanı *Pilgrim's Way* (Hac Yolu, 1988) ismini Winchester şehri Canterbury'deki Thomas Beckett mabedine bağlayan yoldan alır. Daha iyi bir yaşam umuduyla İngiltere'ye gelen Tanzanyalı Davud, karşılaştığı göçmen karşıtı tutumlardan dolayı paranoyaklaşır ve çareyi Tanzanya'daki geçmişini tamamen silmekte arar. *Dottie*'de (1990), Dottie Badoora Fatma Balfour karakteri üzerinden benzer bir yabancılaşma sorunu tartışılır. Fatma Balfour'un melez kimliği; ırk ve etnisite sorununun göçmen ve sürgün karakterlerdeki travmatik etkilerinin yakıcı bir simgesidir. *Cemete*'te (1994) Gurnah, Yakup'un oğlu Yusuf'un Kuran'da anlatılan hikâyesini 1900-1914 döneminin Doğu Afrika'sına uyarlar. Kolonyal söylemin Afrika'ya dair klişeleri kölelik, tarihin çarpıtılması, İslâmofobi gibi meseleler üstünden ele alınırken Yusuf'un bireysel hikâyesi bir yandan kolonyalizmin öte yandan despotizmin eleştirisine açılan ikili bir işlev görür. *Deniz Kenarında* (2001), emperyal pedagojinin Afrika'nın yerli geleneklerine tesirinin doğurduğu verimli paradoksları konu eder. Salih Ömer, Kuran eğitimi almaktan duyduğu geleneksel kıvanç ile kolonyal eğitimin kazandırdığı dünya bilgisi arasında bocalarken yeni Afrika'ya özgü çelişkiler ete kemiğe bürünür. *Son Hediye* (2011), 1996'da yayımlanan *Sessizliğe Hayranlık* (2018) ile birlikte bir nehir roman anlatısıdır. *Sessizliğe Hayranlık*'in isimsiz anlatıcısı ülkesini terk eden bir Zanzibarlı muhaliftir; Britanya'ya yerleşip evlendikten sonra öğretmenlik yapar. Hayatının en istikrarlı görünen döneminde bireysel tarihini yazmaya karar verdiğinde, aslında hiç de istikrarlı olmayan, kayıp ve kırılmalı bir bastırılmış benlikle yüzleşmek zorunda kalır. *Son Hediye*'de ise Gurnah, bu isimsiz anlatıcısının hikâyesini kültürel farklılıkları, belleğe kazanmış tarifsiz acıları kateden bir anlatıya doğru genişletir. *Kumdan Yürek* (2017) ise Shakespeare'in *Kısasa Kısası*'nı modern bir Afrika dramıyla, yürek yakıcı bir ayrılık hikâyesiyle buluşturur. Gurnah'ın hakikat anlayışı, gerek kolonyal dönemin karamsar ve toptancı tasvirlerini gerekse milliyetçi şovenizmi reddeden bir sahici kimlik arayışına dayanır. Gurnah, romanları dışında, Salman Rushdie, Anthony Burgess, Joseph Conrad, Vidiadhar Surajprasad Naipaul, Zoe Viccomb gibi yazarlar hakkında edebiyat eleştirileri yazdı ve eleştirel kitaplar hazırladı. Son olarak 2021 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

Saat yediyi biraz geçiyordu ve barda neredeyse kimse yoktu. Daud dışındaki tek müşteri barın köşesinde içkisinin üzerine eğilmiş, cılız, yaşlı bir adamdı. Barmen yaşlı adamla konuşmasının ortasında Daud'a bir baş selamı verdi, onu görmüştü ve siparişini birazdan alacaktı. Haftanın sonu gelirken para suyunu çekmeye başlamıştı, Daud en ucuz biradan yarım bardak aldı ve pencerenin yanındaki nişe geçti. Bira sulu ve ekşiydi, ama gözlerini kapadı ve birayı boğazından aşağı yuvarladı.

Yaşlı adamın söylediği bir şeye barmenin hafifçe güldüğünü duydu. İkisi de dönüp ona baktı. Yaşlı adam arkasına yaslandı ve Daud'a omzunun üzerinden baktı, onu rahatlatmak ve sakinleştirmek ister gibi bir baş hareketi yaptı. Daud yüzüne elinden gelen en hüzünlü ifadeyi yerleştirdi, gözlerine boş ve camsı bir perde çekti ve yaşlı adamın tuhaf hareketlerini görmezden geldi. Yaşlı adamın gülümsemesini bir imparatorluğu kazanan gülümsemeye benzetti. Bir yankesicinin gülümsemesiydi, cebindeki değerli şeyleri alırken kurbanının dikkatini dağıtmaya yarayan bir gülümseme. Yedi

denizi gezmiş, dünyanın her yerinde saf göçmenleri kandır-
mıştı. Bu gülümsemeye milyonlar kurban olmuş, apaçık sin-
siliğini görmüş ve bu kadar absürd bir yüzün ardında ancak
bir aptalın zihni olabileceğini düşünmüştü. Daud bu görün-
tünün ne kadar utanç verici olacağını düşündü: Ciltleri gü-
neşte kavrulmaktan kıpkırmızı olmuş, yarı çıplak adamlar,
hepsinin gülümsemesinden katıksız bir samimiyetsizlik akı-
yor. O çıplak dişlerini gülünç ve göçmenlere özgü dünyala-
rına geçirmeye niyetli olduklarını fark ettiklerinde, canavar-
ların onları çiğnemesini dehşetle izlemekten başka çareleri
kalmamıştı. *Bir daha asla* diye yemin etti Daud. *Git şakalarını
başkasına sat, aptal bunak.*

Barda tek başına otururken kendini savunmasız hisse-
diyordu, birinin onunla konuşmaya çalışacağından ve sarı
dişlerini göstereceğinden endişeleniyordu. İngiltere'ye ye-
ni geldiği, sadece bir yerde bulunmasıyla uyandırdığı has-
mane hislerden bihaber olacak kadar saf olduğu zamanlar-
da girmemesi gereken bazı barlara girmişti. Bir tanesinde al-
mak istediği sigara ve kibritleri satmamışlardı. Önce barme-
nin deli olduğunu, onu bir şekilde tersleyerek utandıracak
bir *karakter* olduğunu düşünmüştü. Ancak bardakilerin gü-
lümsemelerini fark ettiği zaman anladı. Karşı çıkmak, olay
çıkarmak, belki barmene sunturlu bir küfür sallamak iste-
mişti. Olayın ardından yaşanabilecek her senaryoyu kafasın-
da detaylı bir şekilde canlandırmıştı, sadece bu versiyonlar-
da afallamıyordu ve tacizlere verecek mükemmel cevapları
biliyordu. İnsan içinde böyle aşağılanmaya babasının vere-
ceğini düşündüğü tepkiyi ayna karşısında defalarca canlan-
dırmıştı, ama o ilk seferde, barın ortasında öyle kalakalmıştı,
bir yabancıнын dilindeki sözleri çıkaramamıştı ve etrafını sa-
ran gülümsemelerin onu bir soytarıya çevirmesini izlemişti.

Bir başka barda, Seven Compasses'ta, menüde gördüğü
spagettinin mutfakta kalmadığını söylemişlerdi, oysa tez-

gâhın üzerinden sıcak spagetti tabaklarının uzatıldığını görebiliyordu. Dükkânın sahibiyile konuşmak istemişti, ciddiyetini belli etmek için elindeki banknotu barmenin yüzüne sallamıştı, ama onları izleyen birkaç kalıplı müşterinin de ilgisini çektiklerini fark etmişti. “Ziyarı yok; Tanrı, Kraliçe’yi korusun,” demiş ve kaçıp gitmişti.

Bir yerde kasabalılar onu sinirli bakışları ve sözleriyle bardan kovmuştu, onların alanına girdiği ve tatlarını kaçırdığı için öfkelenmişlerdi. “Bu size de olabilirdi,” diye bağırmişti kapının eşiğinden. “Kader sizin de vücudunuza bu darbeyi vurabilirdi ve siz de benim gibi kendinizi yanlış yerde bulabilirdiniz, acınarak ve hor görülerek her kapıdan kovulabilirdiniz.” Ona dönüp kasabalılara özgü kakhahalarını havlamışlardı, nefesleri yanmış hayvan yağı gibi kokuyordu. “Ah canım,” demişlerdi. “Ah canım, yazık sana.”

Yaşadığı en sert dışlanma ise kendini güvende hissetmek için iki-üç kere gittiği The Cricketers’ta olmuştu. Duvarlardaki fotoğraflar başlı başına bir düş kırıklığıydı, sadece İngiliz ve Avustralyalı oyunculara yer verilmişti. Burada Sir Gary’nin ya da Üç W’nun¹ adının anılmadığı belliydi, ama duvarlara asılmış kriket araç gerecini rahatlatıcı bulmuştu. Sonunda barın sahibesi gitmesini, kocasının her an gelip kafasını kırabileceğini ve onu durdurabileceğinden emin olmadığını söylemişti. Daud da gitmişti, ona böyle kötü muamele eden adamın bu asil sporun severlerinden biri olmasına üzölmüştü.

Yarım bardak birasını olabildiğince yavaş içti ama kimse gelip ona bir bardak daha teklif etmedi. Çıktığında dışarı hâlâ aydınlıktı. Katedralin yanından geçen sokaklardan birine girip hastanenin yolunu tuttu. Sabah işe giderken de bu yoldan geçmişti. Akşamları bundan daha ilginç şeyler yapı-

---

1 1947-1957 arasında büyük başarı ve ilgi toplayan siyah kriket oyuncuları Sir Frank Worrell, Sir Everton Weekes ve Sir Clyde Walcott.

bileceğini düşündü. Hayatı bu kadar boş hale gelmiş miydi ciddi? Saatlerini böyle geçirdiğini öğrenen olsa, kendini nasıl hissederdi? Yetersizlik imalarını aklından sildi, başını doğrulttu ve yürümeye devam etti.

Sıcak bir haziran akşamıydı ve Daud kaldırımlarda fıkır fıkır ergen çocuklar, ukala genç adamlar, araya serpiştirilmiş sorumlu, hava almaya çıkmış yetişkinler görmeyi bekliyordu. Bunun yerine bir kasvet çökmüş, boş sokaklarla karşılaştı. Sessizlik ve belirsizlik hissinden rahatsız olup adımlarını hızlandırdı. Sanki şehir amacını yerine getirmiş ve terk edilmişti, sakinleri farklı arayışlara koyulup başka şehirlere gitmişti. En karanlık ara sokaklardan uzak durdu. Bir duvar dibinden ne fırlayacağını kim bilebilirdi? Yardım çığlığı atsa kim duyardı?

Dünyanın gördüğü en büyük imparatorluğun yakın zamanda dönmüş bir temsilcisinin bu sokaklarda yürüdüğünü, ona yüzlerce yıl sürmüş gibi gelen yokluğunun ardından, sessiz ve huysuz halklar onun hükmü altında zulüm görürken, kendi halkının neşesini düşünerek güç bulduğunu hayal etti. Kadim ülkesinin evanjelik yüreğindeki ruh-suz sokakları ve imparatorluk mevkisinin izole köşesinde kendini nasıl aldattığını gördüğünde muhakkak acıyla çığlık atardı. Tropik gecelerde orman davullarının hipnotik vuruşlarını ve ağustosböceklerinin tiz seslerini keyifle hatırlardı. İnsanların hâlâ insan olduğu ve mevki ile gücün etkisini hâlâ bildiği o tropik cehennem çukurundaki sonsuz ve azap dolu akşamlar ne kadar da tatmin edici görünürdü o zaman. Muhakkak, muhakkak! Ancak Daud böbürlenecek pek az şeyi olduğunu hatırlattı kendine. Tiz sesli ağustosböcekleri olsa da olmasa da, en azından sokaklar kaldırım döşeliydi ve temizdi, geceleri sokaklarda leş arayarak dolaşan köpekler yoktu. Evine girip duşa girdiğinde paslı somunların ve civataların gıcirtısı gelmeyecek, sıcak su akacak. Evinde ışık-

lar yanıyor, sifonu çalışıyor ve marketlerde her zaman soğan bulunuyor. Tüm bunları mümkün kılan, kaldırımları döşeyen ve trenleri çalıştıran organizasyonu takdir etti.

St. George Kulesi'nin saati sekizi yirmi geçiyordu. Bu saat her zaman yedi dakika geriden gelirdi. Daud bunu uzun sürenin sonunda edindiği tecrübelerinden biliyordu, ama küçük ve katlanılır bir tuhafıktı bu. Savaş sırasındaki bombardımanlarda kulenin doksan-yüz metre yakınındaki her şey yerle bir olmuştu, sadece kule ayakta kalmıştı. Belki de kalbi yedi dakika durmuştur diye düşündü Daud. Hayatta kalmış ve şimdi kemerleri ile sütunlarının üzerinde yaşlı bir azı dişi gibi duruyor. Bombaların hedefi katedraldi, ama o neredeyse hiç hasar almamıştı; değerli camları uzun zaman önce kaldırılmıştı ve granit duvarları ve kuleleri, doğrudan üzerlerine düşmediği sürece bombalara dayanabilirdi. Adeta bir mucize gibi, katedrale çıkan dar sokaklar da zarar görmemişti; Normandiya dindarlığının anıtı, Ortaçağ'dan kalma yuvasında sapasağlam duruyordu ve etrafından dolambaçlı ara sokaklar yayılıyordu.

Açık kapıdan katedralin içine, binanın ışıklandırılmış ağızına baktı. Kesme taşlara, suni ışıktaki bir peri masalından çıkmış gibi görünen kulelere kısa bir bakış attı. Yıllardır bu şehirdeydi, ama katedrale hiç girmemişti. Önünden yüzlerce kez geçmişti, Queens Gate kestirme yolunu kullanmıştı. Avlusunda bir grup dazlak tarafından kovalanmıştı: "Bir öptürmeyecek misin zenci?" Krallara layık kışının sağ yarısını göstermiş ve kaçarken "Taciz," diye bağırmişti. "Kendi işinize bakın geri zekâlılar." Ama o dazlakların muhtemelen girdiği katedrale hiç girmemişti.

Parkın karşısından Bishop Sokağı'na çıkan patikaya döndü. Kimse bu parkın adını söylemezdi, sadece park derlerdi. Daud başlangıçta buna şaşırılmıştı, *fark* dediklerini sanmış ve bu parkın diğerlerinden bir farkı olması gerektiğini düşün-

müştü. Park; yüksek dere yatakları, ağaçlar ve çalılarla çevrili, alçak bir toprak parçasıydı. Patikalardan biri yol kenarından nehir yatağına kadar iniyordu. Daud'un yürüdüğü patikaysa çocuk parkının yanından geçiyor ve Bishop Sokağı'nın yakınındaki eski su değirmenine kadar gidiyordu. Korkmuş görünmeksizin geri dönemeyeceği noktaya geldiğinde, hata yaptığını anladı. Bir adamın yoldan, nehir yatağı boyunca koştuğunu ve köpeğinin tasmaını bağlı olduğu yerden çözmek için eğildiğini gördü. Daud köpeklerden oldu olası çekinirdi; bu köpek özellikle büyük ve atılgan bir şeydi, ağzından akan salyalar yüzünden aç görünüyordu. Dikkat çekmemek için hızlıca gözlerini kaçırdı, odasında saklanan canavarla göz göze gelmemeye çalışan bir çocuk gibi. Patikadan yürüdü ve bacaklarını açtı, her adımıyla yoldan ve sokak lambalarından uzaklaşıp karanlığın içinde daha da ilerlediğinin farkındaydı. Bir süre sonra az önce gördüğü ikilinin, peşinden geldiğini anladı. Adamın gülümsediğini on metre öteden görebiliyordu. Gururu bir kenara attı ve koşmaya başladı, köpek nefes nefese sıçrayarak peşinden geliyordu. Adamın güldüğünü ve ışıqlıyla köpeği geri çağırdığını duydu. Akıntının üzerinden uzanan küçük köprüye, parkın sınırına geldiğinde durdu ve adama ağız dolusu küfür ve beddua etti. Yüzüne iyice bakamamıştı; sadece bir pardösünün içindeki sıska yüz hatlarını, bir sessiz film oyuncusunun kötü bir taklidi gibi arkaya yatırılmış kırçıl saçlarını görebilmişti, ama Tanrı'nın onu tanımakta hiç zorlanmayacağından emindi. Muhtemelen daha önce de karşılaşmışlardı.

Kapısına geldiği sırada katedral çanlarının dokuzu vurduğunu duydu. İçeri girerken nefesini tuttu, ardından havanın ciğerlerine küçük dozlarla dolmasına müsaade etti. Ev sahibi piyano tuşlarına inanıyordu, ama çürümüş parkeleri yeniletmeye tenezzül etmiyordu. Daud bu inancı açıkça sorgulamıştı: "Nasıl bir yandan ırkların bir arada yaşayabileceğini,

siyah ve beyaz piyano tuşları gibi bir araya gelebileceklerini söyleyip bir yandan da beni ve halkımı böyle sömürebilirsiniz?” Özellikle *halkım* demekten büyük keyif almıştı, adamın utanç ve acıyla kıvrınmasını izlemişti. Parkelerinin kısa zamanda yenileneceğinden emindi. Fakat ev sahibi acısını kontrol altına almanın bir yolunu bulmuştu ve kirayı biraz artırmazsa parkeleri yeniletemeyeceğini söylemişti.

Daud televizyonu açtı ve karşısına kuruldu. Bir şey izleyisi yoktu aslında, daha ziyade dikkatini ve sessiz evin üzerine yaktığı kederi dağıtmak istiyordu. İşe yaramadı; televizyondan gelen rahatsız edici müziğin zihnindeki sınırlı gürültüyü bastıramayacağını anladı.

Aklına, yazması gereken mektuplar geldi. Bu görev hissi alışıldık ve karşı koyulmaz bir şeydi. Onunla beraber geride bıraktıklarının hatırası zihnine akın etmeye başladı ve kararlılığının sendelediğini hissetti, bu mukavemet alışkanlığının onu sorgulamaktan aciz, kendini kandıran biri yapıp yapmadığını düşündü. Gözlerinin önünden sıcak, altın sahiller geçiyordu, bu görüntüyü başka bir yöre nin turizm broşüründen görmüş de olabileceği sık sık aklına gelirdi. Buradaki yalnızlığının dramatik ve romantik yanına kapılmaktan kendini alamıyordu ve kendini akışa bıraktığı hissine kapılıyordu. Ayaklarını sürüye sürüye, sırf yanından geçtiği dükkanları ve insanları bir anlığına görebilmek için okul yolunu nasıl yürüdüğünü hatırladı. Eski dostlarının yüzleri onu görmezden gelip ayıplamaya başladığında fazla ileri gittiğini anlamıştı.

Hemen hemen hiçbirinden haber almıyordu ve bu durumdan memnundu. Eski arkadaşlarından gelen mektuplarda her zaman İngiltere'ye dair, Daud'un utanç verici bulageldiği bir iyimserlik olurdu. Hayatının aşağılayıcı gerçekliğinden çok uzaklardı ve yaşadığı şeyleri şaka deyip geçiştirebilirlerdi, Daud ise hiçbirinin şaka olmadığını biliyordu.